

Nota van beantwoording Concept programmaplan Duurzaamheid

In deze nota van beantwoording staat alle input die inwoners en betrokken partijen ons gegeven hebben op de eerste conceptversie van het programmaplan Duurzaamheid van 5 juli 2020.

In dit document worden per programmahoofdstuk de reacties van inwoners en betrokken partijen weergegeven in de eerste kolom 'Reactie'. In de tweede kolom 'Beantwoording' staat ons inhoudelijke antwoord daarop. In de laatste kolom 'Verwerking in plan' wordt duidelijk gemaakt of en hoe we de reactie in het definitieve programmaplan hebben verwerkt. De input is bewust geanonimiseerd.

Veel reacties helpen ons om het duurzaamheidsplan nog beter te maken. Dit programmaplan is de paraplu van verschillende uitvoeringsplannen en activiteiten, die handen en voeten gaan geven aan de uitvoering van onze ambitie. Een deel van de opmerkingen konden we niet goed verwerken in dit visiedocument, maar is wel heel waardevolle input voor de uitvoeringsprogramma's en nemen we dan ook zeker daarin mee.

Hoofdstuk 1: Context en aanleiding

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
1. P.3 Waarom wordt onder het kopje Verstoorde balans alleen landbouw genoemd?	Het is onjuist om voor de verstoorde balans tussen mens en natuur vooral naar de landbouw te kijken.	P.3 is verbreed. Toegevoegd: "woningbouw, bedrijvigheid, vliegtuigverkeer"
2. "Daarnaast moeten we verder bouwen aan de balans tussen de voedselproductie en de natuur op de korte en lange termijn". Wat is de definitie van 'natuur'?	Natuur is een breed begrip. In de uitvoeringsagenda Biodiversiteit gaan we hier samen met betrokken partijen invulling aan geven.	Opnemen in uitvoeringsagenda Biodiversiteit.
3. Hoe gaat de gemeente om met afhankelijkheid van andere partijen bij het halen van bepaalde doelstellingen?	Inzet van de gemeente is om samen met partners aan de doelstellingen te werken. Ieder heeft hierbij zijn eigen verantwoordelijkheid. Wij doen er alles aan om de samenwerking op te zoeken en te stimuleren.	Geen aanpassing.

Cijfers

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
4. Eigenaardig is dat met betrekking tot biodiversiteit alleen wordt gekeken naar agrarische natuurbeheergebieden. Dit is slechts een onderdeel van de biodiversiteit in de Hoeksche Waard, waardoor een vertekend beeld ontstaat van de werkelijke stand van zaken.	De cijfers zoals deze zijn opgenomen in het programmaplan zijn met name voor de beeldvorming opgenomen. De monitoring wordt als uitwerking van het programmaplan later ontwikkeld.	Geen aanpassing. Gebruiken bij invulling van monitoring.
5. We missen een streefdatum wanneer de ontbrekende cijfers voor monitoring en sturing ingevuld moeten zijn om tot onderbouwde oplossingen te komen. De huidige situatie is nog verre van ideaal. Alleen al het bereiken van verbetering zal een gigantische opgave zijn. Uiteraard zijn er goede voorbeelden, maar alleen met akkerranden redden we het niet.	De monitoring wordt als uitwerking van het programmaplan ontwikkeld. De uitvoering van de doelstelling hangt niet af van de wijze van monitoring en sturing.	Geen aanpassing.

Hoofdstuk 2: Visie en ambitie

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
6. P.5 eerste alinea: Onze flora en fauna in stand houden betekent niet alles maar de vrije hand geven ,maar ook zorgen dat iets in stand blijft, dit vraagt bijvoorbeeld om maaibeleid.	Hier zijn we het mee eens. Hier houden we in de uitvoering rekening mee.	Geen aanpassing. Opnemen in uitvoeringsagenda Biodiversiteit
7. In de ambitie zit mitigatie vooral genoemd maar adaptatie is ook een belangrijke ambitie. We willen voorkomen dat het klimaat verandert én we willen voldoende voorbereid zijn om schade te voorkomen. Ik vind het altijd verhelderend om dit in een beeld te vatten.	Wij vinden dat ook heel belangrijk. Daarom is adaptatie ook 1 van de 4 strategische doelen. Adaptatie moet er inderdaad voor zorgen dat wij voorbereid zijn op de veranderingen die komen.	Geen aanpassing.

Hoofdstuk 3: Programmadoelen

Strategische doelen

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
8. Het is mogelijk om de strategische doelen nog te combineren. Zo is klimaatadaptief goed te combineren met biodiversiteit (denk aan meer bomen). De veerkrachtige ecosystemen zijn nu vooral gericht op de openbare ruimte en de landbouw., maar hier kun je ook bedrijventerreinen bij betrekken.	Dat klopt de doelen staan ook niet 100% op zichzelf. En er zit op meerder plekken overlap. We zoeken de verbinding in de uitvoering.	Geen aanpassing. Verwerken in uitvoeringsprogramma's.
9. Is 100% circulair van een eiland als de Hoeksche Waard niet een beetje erg futuristisch of moet ik zeggen heel erg ouderwets gedacht. Daar is het eiland toch veel te klein voor?	Het gaat inderdaad op wereldschaal, maar als Hoeksche Waard kunnen wij hier ons steentje aan bijdragen.	Geen aanpassing.
10. Niet eens met de stelling dat in de Hoeksche Waard de biodiversiteit achteruitgaat. Neemt niet weg dat het nog beter kan. Bijvoorbeeld rekening houden in bestemmingsplannen met biodiversiteit.	Dit nemen wij mee in de Uitvoeringsagenda Biodiversiteit	Geen aanpassing. Verwerken in uitvoeringsagenda Biodiversiteit
11. Ecosystemen is meer dan alleen biodiversiteit: EU + LNV hebben dit vertaald naar 5 thema's/focusgebieden te weten vitale bodems, waterkwaliteit, landschapskwaliteit, biodiversiteit en klimaatbestendigheid.	Door te werken aan de biodiversiteit kunnen we het gehele ecosysteem veerkrachtiger maken. Vandaar dat we het zo hebben beschreven.	Geen aanpassing.
12. "In 2050 hebben we veerkrachtige ecosystemen in Hoeksche Waard." Het zijn zeer lovenswaardige doelen. Echter, wat zijn veerkrachtige ecosystemen? En waar moeten veerkrachtige ecosystemen aan voldoen? En waarom pas in 2050? Hoezo niet 2030? De oplossing moet niet alleen worden gezocht in akkerranden en bloeiende bermen. Kijk ook naar groenbeheer, te lage polderpeilen, moderne landbouwmethode, etc.	Dit willen wij samen met onze partners gaan vormgeven in de uitvoeringsprogramma's.	Geen aanpassing. Verwerken in uitvoeringsprogramma's.
13. Langetermijndoelen werken niet. Er is behoefte aan meer opsplitsing van de doelen in kortetermijndoelen en activiteiten die beter te meten zijn.	In uitvoeringsprogramma's per thema worden concrete maatregelen voor de komende 2-3 jaar uitgewerkt.	Geen aanpassing. Meenemen in de uitvoeringsprogramma's.

<p>14. Grootser en snellere acties nodig. Indien in 2030 Co2-emissie 25% is gedaald, dan halen we 75% vermindering tussen 2030 en 2050 niet!</p>	<p>Er is geen reden voor nog meer versnelling. De huidige aanpak zal zich eerst moeten bewijzen in de praktijk.</p>	<p>P.18 Opgenomen dat het van start gaan (komende 10 jaar) waarschijnlijk het lastigst is. De versnelling met bijhorende innovaties kan daarna plaatsvinden.</p>
--	---	--

Operationele doelen

Doel 1. Hoeksche Waard is energieneutraal in 2040; we wekken alle gebruikte energie in de Hoeksche Waard duurzaam en lokaal op, bijvoorbeeld in de vorm van zonne- en windenergie.

Reactie	Beantwoording	Verwerken in plan
<p>15. Er is een brede oproep om eerst in te zetten op minder energie verbruiken. Wat niet verbruikt wordt, hoeft niet duurzaam opgewekt te worden. Maak dit het speerpunt van het gemeentelijk beleid.</p>	<p>Wij steunen deze oproep. Besparen is al een prioriteit binnen het plan maar we zullen dat nog steviger neerzetten.</p>	<p>Op diverse plaatsen in plan verwerkt.</p>
<p>16. Binnen de Hoeksche Waard leven er grote zorgen dat er nog veel meer windmolens bij moeten komen. Het is een vervuiling van het landschap en tast het woongenot van mensen ernstig aan. Daarnaast is er een oproep om het financiële voordeel bij de inwoners terecht te laten komen.</p>	<p>In het programma is het doel omschreven om in 2040 energieneutraal te zijn. Op welke wijze we dit doel gaan halen is onderwerp van gesprek met de samenleving. Naar aanleiding van de reacties kiezen we ervoor geen nieuwe windparken meer te realiseren in de Hoeksche Waard. De reeds geplande windparken gaan we nog wel uitvoeren. Dit blijkt tevens uit de recent vastgestelde concept Regionale Energiestrategie Hoeksche Waard waar geen nieuwe</p>	<p>P.15 Aanpassen dat er geen nieuwe windparken worden gerealiseerd, boven op de reeds geplande windmolens.</p> <p>P.9 <i>In 2030 wekken we alle gebruikte elektriciteit in Hoeksche Waard duurzaam op.</i></p> <p>Verwerken: inwoners vooral voordelen van ervaren. Hierbij is het streven '50% lokaal eigendom', zoals in het Klimaatakkoord opgenomen.</p>

Reactie	Beantwoording	Verwerken in plan
	<p>grootschalig opwek door windmolens is opgenomen. Flexibiliteit naar betere oplossingen en ook het gewin voor bewoners in de toekomst als die er komen is belangrijk om daarin mee te kunnen gaan.</p>	
<p>17. Hoe wordt energieneutraal berekend? Daarnaast worden zon en wind als onbetrouwbare energiebronnen genoemd die niet een jaarrond heel de Hoeksche Waard van stroom kunnen voorzien.</p>	<p>Energie-neutraal rekenen we op jaarbasis. Maar de uitdaging ligt inderdaad in het in balans brengen van de behoefte naar en de beschikbaarheid van energie. Zon en wind kunnen complementair een bijdrage leveren. Desalniettemin is opslag een uitdaging. De verwachting is dat de komende jaren hier veel innovaties op ons af komen.</p>	<p>P.9 "In 2030 wekken we alle gebruikte elektriciteit in Hoeksche Waard duurzaam op"</p> <p>Afstemmen vraag en aanbod, o.a. door opslag van energie.</p>
<p>18. Waarom alles lokaal op proberen te lossen terwijl straks blijkt dat centraal goedkoper energie beschikbaar is, bijvoorbeeld kernenergie of waterstof. Daar opwekken waar het meest effectief is (niet per se lokaal). Er zijn beslist betere locaties wereldwijd om energie op te wekken dan lokaal alles vol te zetten in een overbevolkt land.</p>	<p>Iedereen moet in deze transitie zijn eigen verantwoordelijkheid nemen. Ook al zijn we als Hoeksche Waard maar klein, alle kleine beetjes helpen. En alle kleintjes samen is iets groots. Uiteraard wel goed ingepast in de ruimte en het landschap dat we hebben.</p>	<p>P.3 Context aanleiding</p> <p>Eigen verantwoordelijkheid meer benadrukt.</p>
<p>19. We leven op een eiland, maar moeten ons niet gedragen alsof er geen buitenwereld is. Alleen elektrisch koken, verwarmen en autorijden is een utopie, een veel te kostbare zaak, financieel niet haalbaar zonder bijdrage overheid.</p>	<p>Wat nodig is, is een andere waardebeoordeling. Wat is de waarde van een leefbare planeet? Bovendien doen we niet alles tegelijk. Investerings in energiebesparing (bijvoorbeeld isolatie) worden steeds</p>	<p>Geen aanpassing.</p>

Reactie	Beantwoording	Verwerken in plan
	sneller terugverdiend. Uiteraard voelen we als gemeente de verantwoordelijkheid om iedereen mee te nemen in deze transitie (ook financieel).	
20. Zonnepanelen en windmolens zijn niet circulair.	De ontwikkelingen gaan snel. Er is op dit moment al veel aandacht vanuit de Rijksoverheid voor het innoveren op dit vlak en het zodoende toevoegen van circulariteit bij inzet van zonnepanelen en windmolens. We volgen dit op de voet.	Geen aanpassing.
<p>21. Nog wel erg onduidelijk hoe het gasverbruik teruggedrongen kan worden; Hoe gaat de energietransitie "van het gas af" bijvoorbeeld bijdragen aan het behalen van de doelstellingen van een klimaatneutrale Hoeksche Waard in 2040?</p> <p>Door van het gas af te gaan, zullen we steeds meer energie nodig gaan hebben. Ook de ambitie om elektrisch rijden te stimuleren, draagt daaraan bij. Zeker elektrische auto's zullen met snelladers een flinke impact gaan hebben op het stroomnet. We zullen fors meer stroom moeten kunnen opwekken in de toekomst en dat op een lokale duurzame wijze. Dat red je niet met windmolens en zonnepanelen.</p> <p>Meer aandacht voor andere woonvormen die minder elektriciteitsverbruik vragen. Bijvoorbeeld tiny houses.</p>	<p>Er wordt ook rekening gehouden met dat de energievraag voorlopig nog zal groeien.</p> <p>Daarom werken we nu ook al aan energiebesparing. Bovendien is elektriciteit efficiënter dan bijvoorbeeld een auto op benzine waardoor je dus minder energienodig hebt. Auto's zullen in de toekomst als accu gaan dienen voor stroomverbruik in de woning. Hierdoor wordt het net ook minder belast. Door innovaties welke sneller komen dan we denken zal het elektriciteitsvraagstuk ook snel opgelost worden.</p>	Geen aanpassing.

Reactie	Beantwoording	Verwerken in plan
	De uitvoering van hoe we gasloos kunnen worden, wordt verwerkt in het uitvoeringsprogramma Energieneutraal.	
22. Zelfstandige regio's voor wat betreft energievoorziening vereisen en resulteren in bewust energieverbruik. Bovendien voorkomt het energietransport over verre afstanden wat uitstoot van CO2 oplevert.	Dat klopt inderdaad.	P.9 <i>In 2030 wekken we alle gebruikte elektriciteit in Hoeksche Waard duurzaam op</i> In tekst toegevoegd dat het zelf opwekken transport verminderd.
23. Onvoldoende aandacht voor de opgave van de warmtetransitie. Voor het verwarmingsvraagstuk zou gekeken kunnen worden naar thermische opslag van warmte. Deze oplossing is niet interessant voor een particulier, maar zou wél onderdeel kunnen (of zelfs moeten) uitmaken van de transitie. Onvoldoende duidelijk hoe uitvoering gegeven gaat worden aan energieneutraal.	We zijn een transitievisie Warmte aan het opstellen. Het is nog niet duidelijk op welke wijze we als Hoeksche Waard (als landelijk gebied) het warmtevraagstuk kunnen oplossen. Daar is een nader onderzoek voor nodig. Welke maatregelen er genomen moeten worden om de Hoeksche Waard energieneutraal te krijgen worden in het uitvoeringsprogramma Energieneutraal bepaald.	P.10 <i>In 2030 wordt 20% van onze gebouwde omgeving aardgasloos verwarmd</i> Warmtetransitie naar voren gehaald in de tekst Verwerken in uitvoeringsprogramma Energieneutraal.
24. Veilig (langeafstands)fietspaden zouden voor meer gebruik van de fiets in plaats van de auto kunnen zorgen.	Goed punt. Hier ligt een nauwe relatie met het programma Mobiliteit en Regionaal mobiliteitsplan (RMP).	P.15 Inspanningen Hier Regionaal mobiliteitsplan benoemd.
25. Lastig om oude woningen te verduurzamen, van het gas af te halen, omdat er geen goed alternatief is.	Stapje voor stapje niet alles tegelijk. Voor elke woning is er een oplossing. We hoeven niet nu allemaal tegelijk	P.18 Veranderopgave – gedragsverandering stimuleren

Reactie	Beantwoording	Verwerken in plan
	van het aardgas af. In 2050 is de ambitie. In de tussentijd kan er veel gebeuren en ontstaan er ook veel innovaties.	Vanuit gemeente extra aandacht voor type woningen die lastig te verduurzamen zijn. Betere en gerichtere voorlichting.
26. Averechts effect van aantrekken van energievragende bedrijvigheid bijvoorbeeld datacentra, die veel energie nodig hebben.	Het is altijd mogelijk dat de toekomstige situatie verandert. Op dit moment is dit niet aan de orde en wordt dit niet meegenomen in ons scenario.	Geen aanpassing.
27. Te weinig aandacht voor openbaar vervoer of andere vormen van gezamenlijk (duurzaam) vervoer in het plan.	Dat is een belangrijk punt en daarom is stimuleren van OV een speerpunt van programma Mobiliteit.	Geen aanpassing.
28. Weinig aandacht voor alternatieve energiebronnen zoals waterstof of kernenergie.	We staan open voor innovaties en verwachten die ook. Maar daar kunnen we nu nog niet mee rekenen. Wij blijven meebewegen met nieuwe ontwikkelingen.	<p>P.9 <i>In 2030 wekken we alle gebruikte elektriciteit in de Hoeksche Waard duurzaam en lokaal op.</i></p> <p><i>Met de huidige reeds gebouwde en in ontwikkeling zijnde wind- en zonneparken is de Hoeksche Waard al goed op weg.</i></p> <p><i>“We zetten niet alleen in op wind- en zonenergie... We onderzoeken ook andere mogelijkheden”</i></p> <p>P.10 <i>De CO2-emissie van de Hoeksche Waardse mobiliteit is in 2030 met 25% verminderd ten opzichte van 2020</i></p> <p>Waterstof als voorbeeld opgenomen bij de operationele doelstelling rondom mobiliteit.</p>

Doel 2. In 2050 is de Hoeksche Waard 100% circulair; grondstoffen en (onderdelen van) producten behouden hun waarde, worden hergebruikt, waardoor afval niet meer bestaat.

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
29. Onhaalbaar doel, er zal altijd afval blijven bestaan dat niet recyclebaar is met aanvaardbare energiekosten.	Moet altijd in balans zijn en is continue in ontwikkeling. Staat aan het begin van de ontwikkeling, maar we moeten ergens beginnen en een ambitie stellen.	Geen aanpassing.
30. Mensen veranderen gaat niet zo snel	Dit is inderdaad een grote uitdaging. Daarom hebben we een veranderstrategie opgesteld zie H. 5. En wordt er na vaststelling van het programmaplan een aanvullende communicatiestrategie opgesteld. Ook krijgt dit bij de afzonderlijke uitvoeringsprogramma's ook de benodigde aandacht.	Geen aanpassing.
31. Er zijn verschillende manieren om afval te verwerken en te scheiden, ook hele goede afvalsorteerders. Daarnaast zou meer handhaving moeten zijn voor afval op straat gooien.	RAD gaat mee met de ontwikkelingen. We zetten eerst in op weten, willen kunnen voordat we overgaan tot handhaven.	Geen aanpassing.
32. Anders denken over bouwen, bijvoorbeeld oude industrieterreinen gebruiken voor vernieuwing-herinrichting in plaats van wéér een nieuwe locatie.	Klopt. Dit gaat echt over anders denken en daarom hebben we het hoofdstuk veranderaanpak geschreven.	Geen aanpassing.

Doel 3. In 2050 hebben we veerkrachtige ecosystemen in de Hoeksche Waard; het leven van de mens en natuur is met elkaar in evenwicht en de diversiteit aan planten en dieren neemt weer toe.

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
33. Mens en natuur zijn in de Hoekse Waard al flink in evenwicht. Water, landschap en landbouw (is voor velen ook natuur) zijn prachtig met elkaar verbonden. Maar laat de natuur de natuur, zorg voor voldoende ruimte voor de natuur en probeer niet alles te controleren.	<p>Biodiversiteit staat onder druk. We willen er bewuster mee om gaan, dit kan in sommige situaties betekenen dat we bewust de natuur de natuur laten zijn.</p> <p>Samen met onze partners in het veld kijken waar wat nodig is om de balans te houden. Dit betekent soms wel wat doen en soms juist niet. Dit gaan we verder uitwerken in het uitvoeringsprogramma Biodiversiteit.</p>	Geen aanpassing. Verwerken in uitvoeringsprogramma Biodiversiteit.
34. Er zijn enkele uitheemse soorten die de inheemse soorten sterk verdringen en die tevens lastig uit te roeien zijn.	<p>Dat klopt en dat heeft inderdaad effect.</p> <p>Dus als we de biodiversiteit gaan versterken doen we dit hoogstwaarschijnlijk met inheemse soorten.</p>	Geen aanpassing.
35. Er liggen kansen bij natuur inclusief bouwen en renoveren. Daarnaast kan het aantrekken van nieuwe inwoners averechts werken.	Bij nieuwbouw zullen we inderdaad meer aandacht moeten hebben voor het versterken van de biodiversiteit.	Geen aanpassing.
36. Denk hierbij wel aan het behoud en welzijn van onze landbouw en veeteelt. De afgelopen jaren zijn beide de dupe van investeringen in natuur. Vergeet niet dat de Hoeksche Waard veel aan de landbouw te danken heeft en de streek hierom ook bekend staat.	Gezien de grote hoeveelheid landbouwgrond in de Hoeksche Waard is dit een belangrijk onderwerp. En daarom is het ook	In het plan aangepast dat landbouw nadrukkelijk in beeld is voor de transitie, maar dat we

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
<p>Te behoudend gericht op (intensieve) landbouw en veeteelt. Bij de landbouw is de achteruitgang van biodiversiteit op het platteland schrikbarend. Terwijl er op pagina 8 wordt gesuggereerd dat de landbouw klaar is.</p> <p>Streven naar natuurinclusieve landbouw is nog mooier. Dit is beter voor de biodiversiteit en maakt de agrarische sector écht onderscheidend.</p>	<p>een van de 3 subdoelen, wel een belangrijk aandachtspunt om te kijken hoe we de biodiversiteit met de landbouw goed samen kunnen laten gaan. In de uitvoering gaan we zoeken naar win-win situaties.</p>	<p>tegelijk respecteren wat landbouw al doet en bijdraagt.</p>
<p>37. Het doel is erg ver weg en vaag. Hoe meet je of iets veerkrachtig is? Stel bijvoorbeeld verschillende indicatorsoorten in, die kenmerkend zijn voor de regio.</p>	<p>Monitoring is een belangrijk onderdeel van het programma. Niemand kan 20 jaar vooruitkijken. Het dus vooral van belang om op basis van de huidige kennis doelen voor de lange termijn en wat kortere termijn te stellen. Op die manier gaan we op weg. Tegelijkertijd gaan we monitoren of we ook op de goede weg zijn.</p>	<p>Aanpassingen hiervoor staan verderop in dit document onder monitoring en sturing.</p>
<p>38. Natura 2000-gebieden en het Natuur Netwerk Nederland ontbreken in het plan, terwijl dit belangrijke onderdelen zijn voor de versterking van biodiversiteit.</p>	<p>Het benoemen van het natura 2000 gebied is zeker van belang.</p>	<p><i>P.12 In 2030 hebben we in de natuur flinke stappen gezet op het gebied van biodiversiteit</i></p> <p>Toegevoegd: dat de Natura 2000 gebieden en het Natuur Netwerk veel kan betekenen voor de versterking van de biodiversiteit en het verbinden van ecologische hoofdverbindingen.</p>

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
39. Bewust beheren van groen kan ook helpen bij versterken van biodiversiteit. Bijvoorbeeld door gefaseerd maaien en afvoeren zijn de kosten vooral hoger door het afvoeren van het maaisel.	Goede suggestie voor ons uitvoeringsprogramma. Te gedetailleerd om nu in het programmaplan te verwerken	Geen aanpassing. Meenemen in uitvoeringsagenda Biodiversiteit.

Doel 4. De Hoeksche Waard is in 2050 volledig klimaatadaptief; onze leefomgeving is zoveel mogelijk bestendig tegen de gevolgen van klimaatverandering, zoals langdurige droogte, hitte en extreme regenval.

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
40. Volledig is te ambitieus. Je hebt het klimaat zelf niet in de hand namelijk. Je hebt hier lokaal maar beperkt invloed op. Gevaar dat investeringen verschuiven van preventie naar bestendigheid tegen gevolgen. Adaptatie biedt misschien ook weer nieuwe kansen.	Deze ambitie is door het Rijk vastgesteld. Er is geen reden om hiervan af te wijken als gemeente. Het gaat uiteraard altijd om het perspectief van de Hoeksche Waard. Wij kunnen niet alle klimaatproblemen in de wereld oplossen maar we beginnen er graag mee als Hoeksche Waard. Van bestrijding is geen sprake. Klimaatadaptatie is aanpassen aan de gevolgen. Het klimaat verandert, de gevolgen zijn merkbaar en leveren problemen op. De omgeving dient te worden aangepast om deze problemen te minimaliseren.	P.3 H.1 Eerste alinea Verwerking: afhankelijk van ontwikkelingen op nationaal en internationaal niveau. Tegelijkertijd daarbij vermelden dat we als Hoeksche Waard daar niet op willen wachten en alvast zaken in gang zetten waar we zelf invloed op hebben.
41. Er is een hoge betrokkenheid als het over bomen in de Hoeksche Waard gaat. Meerdere mensen zijn het niet eens met de huidige bomenkap van de gemeente. Dit past niet bij de oproep aan bewoners om zelf te vergroenen.	Nadrukkelijk is het kappen van bomen geen gemeentelijke ambitie. Echter is dit niet altijd te voorkomen vanwege andere maatschappelijke	P.11 Laatste alinea "Het groen moet groen blijven en het grijs moet groener."

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
<p>Verder zouden er wel meer duurzame boomsoorten tussen de monotone Essen dijken geplant mogen worden. Ook de huidige kale dijken. Net zoals op de Boomdijk in Klaaswaal.</p>	<p>problemen die de gemeentelijk aandacht nodig hebben. Graag gaan wij het gesprek aan met de inwoners en maatschappelijke partijen of en zo ja, hoeveel en waar we extra bomen kunnen planten. Uitbreiding van het areaal aan bomen is 1 van de doelstellingen van klimaatadaptatie. Bomen houden water vast, leveren de meeste schaduw op en vergroten de biodiversiteit.</p>	<p>Daarachter toegevoegd: Bijvoorbeeld door het toevoegen van bomen, dit draagt direct ook bij aan klimaatadaptatie en is daarom een belangrijke maatregel.</p>
<p>42. Wat is de haalbaarheid, betaalbaarheid en uitvoerbaarheid van deze ambitie.</p>	<p>De gemeente wil bijvoorbeeld door middel van het nieuwe rioleringsplan de kwetsbare locaties de komende jaren gaan oppakken. Klimaatadaptatie in de bestaande omgeving gaat meeliften met wegen rioolreconstructies. Afkoppelen van hemelwater, daarmee verminderen van wateroverlast maakt onderdeel uit van deze werkzaamheden.</p>	<p>Geen aanpassing.</p>
<p>43. Dit betekent wel dat het college besluiten moet nemen om landbouwgronden grenzend aan natuurgebieden te onteigenen en in te richten voor waterberging. En het betekent een ander waterpeilbeheer ook van het waterschap.</p>	<p>Het waterschap gaat de wateropgave per peilgebied opnieuw bezien. Hoe een eventueel tekort aan water opgelost gaat worden is nog een openvraag. Dit kan door meer natte natuurgebieden te realiseren. Peilbeheer is een zaak van het</p>	<p>Geen aanpassing. Meenemen in uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie.</p>

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
	<p>waterschap, waarbij in natte periodes wateroverlast dient te worden voorkomen om schade aan natuur en landbouw te voorkomen. Ook bij droogte dient voldoende water beschikbaar te zijn. Dit houdt in dat regulering van het waterpeil een grotere dynamiek krijgt. Gemeente en waterschap werken nauw samen op het gebied van klimaatadaptatie en zetten zich in om hier meer op te sturen.</p>	
<p>44. In 2050 klimaatadaptief zijn is veel te laat. De veranderingen brengen nu al grote problemen met zich mee, bijvoorbeeld watertekort.</p>	<p>Doelstelling is vanuit het Rijk. Voor de gemeente is op dit moment geen reden om hiervan af te wijken. Mocht de komende jaren blijken dat de gemeente kan gaan voorlopen doen we dat uiteraard graag. Het waterschap gaat de wateropgave per peilgebied opnieuw bezien. Hoe een eventueel tekort aan water opgelost gaat worden is nog een openvraag. Dit kan door meer natte natuurgebieden te realiseren.</p>	<p>P.6 H.2. Onze ambitie</p> <p>In algemeenheid benoemd dat doelstellingen voor lange termijn lastig in te schatten zijn. We gaan op weg en om basis van monitoring en sturing kunnen we de doelstellingen aanscherpen of juist niet.</p>

Hoofdstuk 5. Veranderaanpak

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
45. Het is belangrijk het denken niet te stoppen bij een gemeentegrens. Zowel het energiesysteem als grondstoffen overstijgen vaak een gemeentegrens, juist daarin schuilt ook de mogelijkheid om te optimaliseren.	Mee eens. De gemeente werkt nauw samen met bijvoorbeeld de provincie en het waterschap juist vanwege dit feit. Dit hebben wij in het programmaplan onder "samenwerking met partners" beschreven. En in de uitvoering blijft dit ook heel belangrijk.	Geen aanpassing.
46. De uitvoering vereist gedegen expertise en vakmanschap en de benodigde praktische ervaring. Doel en praktische haalbaarheid moet in balans zijn. Innovatie volgen moet een speerpunt zijn, immers innovatie gaat snel en verlaagt kosten.	Mee eens daarom is "Innoveren en leren in de praktijk" ook onderdeel van onze veranderaanpak in hoofdstuk 5. Dus we houden de innovatieve ontwikkelingen in de gaten.	Geen aanpassing.
47. Laat oprecht de burgers participeren en doe ook wat met de input van burgers. Onder de bevolking van de Hoeksche Waard is veel kennis, deze wordt te weinig gebruikt.	Zeer belangrijk om de participatie ook echt te laten zijn. Voor en van de Hoeksche Waard moet dit plan worden. Daarom is samen verduurzamen ook 1 van onze veranderprincipes. Waarin we dus gericht willen inzetten op samen met de inwoners. (staat in H.5 beschreven)	Geen aanpassing.
48. Pak op korte termijn de eenvoudigste mogelijkheden al op, zoals collectieve aankoop regentonnen, bomenplant, inzaaien biodiverse stroken, etc.	Als het kan gaan we inderdaad zo snel mogelijk voor de quick wins. Alle suggesties die daarvoor gedaan zijn gebruiken we bij het opstellen van de diverse uitvoeringsprogramma's.	P.18 H.5. 3 innoveren en leren in de praktijk. Toegevoegd: "als en waar het kan gaan we uiteraard voor de quick wins"

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
<p>49. Het belangrijkste is de vrijgevochten eigenzinnige leefgewoonten van de mens veranderen, bijvoorbeeld het voedselpatroon.</p>	<p>Gedragsverandering is erg belangrijk. Gezamenlijke verantwoordelijkheid creëren. Hoe we hiermee aan de slag gaan staat in hoofdstuk 5. Veranderaanpak</p>	<p>Geen aanpassing.</p>
<p>50. Welke rol kan de gemeente spelen in het stimuleren van een omslag bij producent en lokale consument op dit terrein?</p>	<p>Beperkt, maar daar richt onze veranderaanpak in hoofdstuk 5 zich wel op. Dit moeten we nog verder concreet maken in de communicatiestrategie.</p>	<p>Geen aanpassing.</p>
<p>51. Geef burgers en maatschappelijke organisaties een actieve rol, maak ze mede-eigenaar; Maak gebruik van aanwezige kennis bij deze organisaties. Maak ook gebruik van de plannen van de Waardmakers, die hebben al veel ideeën en suggesties gedaan.</p>	<p>Helemaal mee eens, zie ook hoofdstuk 5.</p>	<p>Geen aanpassing. Gebruiken bij het opstellen uitvoeringsprogramma's.</p>

Hoofdstuk 6. Monitoring en programmasturing

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
52. Inwoners meenemen in de tellingen. Dan wordt het concreter.	Eens en belangrijk voor gedragsverandering.	P.19 Tweede alinea Daarom ook inwoners betrekken bij de tellingen.
53. Goede monitoring is zeer belangrijk: liggen we op schema of moet er opgeschaald worden om de doelen te bereiken? Nu nog onduidelijk hoe gemonitord gaat worden. Meetbaar en tastbaar maken is essentieel. Laat aan bewoners en ondernemers zien wat de resultaten zijn. Hiermee stimuleer je mensen. Als voorbeeld kan je elke week op de voorpagina van het Kompas een soort barometer laten zien.	Helemaal eens. Monitoring en sturing wordt later nog verder uitgewerkt. Waarbij het zichtbaar maken van de resultaten naar de inwoners en ondernemers in de Hoeksche Waard inderdaad heel belangrijk is.	P.19 Tweede alinea Door het voor inwoners en ondernemers zichtbaar te maken kunnen we ze stimuleren. P.19 Actuele stand van zaken Zin opgenomen dat wij ook de monitoring en sturing samen met onze partners willen oppakken.
54. De omschreven controlemechanismen van hoofdstuk 6 missen een essentieel onderdeel, namelijk een kwantificering en kwalificering van alle activiteiten. Waar dat echt niet kan zal een duidelijke inspanningsverklaring de opdracht moeten ondersteunen.	Heldere oproep maar laten we ons ook niet verliezen in het ontwikkelen van boekwerken qua monitoring en sturing. Het moet ook begrijpelijk zijn voor de samenleving.	Geen aanpassing.
55. Weinig /geen cijfers bekend als uitgangspunt, nulmeting, bewaking voortgang. Urgentie aantonen en noodzaak van de maatregelen.	Eens. Bij de conceptversie hadden we deze cijfers nog niet. Inmiddels staan de cijfers die de urgentie van dit plan duiden er wel in. Verder gaan we aan de slag met de monitoring van de voortgang aan de hand van cijfers.	Pagina met feiten en cijfers is na hoofdstuk 1 toegevoegd.

Hoofdstuk 7. Communicatie

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
56. Vind dat gemeente meer moet doen met initiatieven. Noemt het short symposium circulair en ziet initiatieven nu niet zo terug in het programmaplan. Heeft intussen wel een hele lijst verzameld met initiatieven. We moeten veel meer bij elkaar betrekken/bruggen leggen, etc. Mist dit nog een klein beetje in het hele programmaplan.	Superbelangrijk om initiatieven vanaf onderaf te ondersteunen en als voorbeeld een podium te geven. In de communicatiestrategie gaan we dit verwerken.	Geen aanpassing. Verwerking in de nog op te stellen communicatiestrategie.
57. Mist kaders om te komen tot een goede participatie. De inwoner moet centraal staan en de mensen die het al goed doen, moeten we een podium geven.	Eens.	In hoofdstuk toegevoegd dat een goed vormgegeven participatietraject waarbij iedereen mee kan doen of geholpen wordt mee te doen wordt ontwikkeld.

Financieel kader

Reactie	Beantwoording	Verwerking in plan
58. Schets een financieel kader.	De uitvoeringsprogramma's geven straks meer inzicht in wat financieel nodig is.	Financieel hoofdstuk wordt opgenomen. Geen aanpassing.
59. Onduidelijkheid over realisatie en betaalbaarheid /haalbaarheid van het plan. Wat zijn de kosten voor de burger? Nergens zijn kosten en consequenties vermeld.	Op dit moment zijn de kosten om de te realiseren doelstellingen niet in beeld. Dit is op basis van de kennis van nu ook niet mogelijk. Op basis van de uitvoeringsprogramma's en de bijbehorende projecten en activiteiten wordt dit wel duidelijk. Daarbij moeten we naar een andere waardebeoordeling. Wat is een leefbare planeet waard? Tegelijkertijd vindt de transitie stap voor stap plaats en	Betaalbaarheid als aandachtspunt extra benadrukken.

	proberen we als gemeente oog te houden voor kosten van de inwoners. Toch valt een kostenverhoging niet uit te sluiten.	
60. Besteed meer aandacht aan de economische neutraliteit van een transitie. Laat de Hoeksche Waard een voorbeeld zijn dat transitie niet per definitie kostbaarder is voor burger (hier richt veelal de politieke discussie zich op).	Eens met de opmerking. Lastig om de waarde van een gezonde planeet af te wegen tegen de directe kosten van een inwoner voor de maatregelen. Dit vraagt om een andere manier van denken. Dit komt terug in onze veranderaanpak.	Geen aanpassing.